رەخنەو لێکۆڵینەوە

هەڵبەستی کوردی
لەنێوان عەروزو پەنجەدا

کامیل ژیر

هەڵبەستی[1] کوردی لەسەر کێشی عەرووز، هەر چۆنێک بێت، ئەوە بەشێک لە کەلەپووری ئەدەبیمانە. بە هۆی ئەو سامانی هەڵبەستە عەرووزییانەی هەستیارەکانی پێشوومان بۆیان بەجێ هێشتووین، ئەتوانین لە ئاستێکی بەرزو پڕ هونەردا بەهرە ئەوە جۆرە بەرگەر ئەوە بۆ ئەو ترجمە هەڵبەستانە. گەڕانەوەیە بۆ کەلەپوور، یان بە دەربڕینێکی تر، گرێدانی لە پۆرمانە بە شارستانێتی ئەمڕومانەوە. کە ئەوەش پێویستییەکی نەتەوەییە.

ئەو گەڕانەوەیە پێکەوە بەستنە. نابێ هەر کۆتوپێ وەک کەلەپوورەکە بێت. بەڵکو چاک وابە گیانی کەلەپوورەکە تێکەڵاو شارستانێتی سەردەم بکرێت. گەڕانەوەکەش پێویستە بۆ خۆی چێشت بێت. ئەگینا ئەگەر کارەکە تەنیا بریتی بوو لە خوێنەوەو و زەینت لە بەرخۆ پێویستییەکانی شارستانێتی نوێو گەشەو گۆڕانکارییە گەورەکانی مرۆڤی سەردەم داهاتوو. ئەوا ئەبێ بە پشت کشەو گەڕانەوە بۆدواوە. کە ئەوەش ئەبێتە هۆی تەزووکی هەستیارو دابڕانی لەجەماوەر.

کاری تێپەڕکردن (التجاوز) لە هەڵبەستدا، وەک هەر مەیدانێکی تر، کارێکی پێویستە. واتە هەستیار کاتێک هەڵبەست ئەڵێت پێویستە تێبکات تێپەڕی کردبێت لە چەو هەڵبەستەکانی تری خۆیدا، یان لەچاو هەڵبەستی وتراوی هەستیارەکانی تردا.

کاتێک هەستیار بە جۆرچێوەی کێشەکەی تێپەڕ ئەکات، ئەبێتە ئەو هەستیارەی بە هەڵبەستەکانی حەدەود کۆنەکانەوەو زیانەکێشێت بۆ کێشەکەی[2] ئەو گیانەی تێپەڕ ئەکات لەکێشەکەی و لە دەربڕینی کۆمەڵایەتی و شۆڕش و دروستکردنی شارستانێتی. ئەوە هیچ زیادکردنێ بەدەست ئەهێنێت. بەڵکو ئەبێتە بەر (عەلە) لەک مرۆڤێکی بەرهەمهێنەر. هەستیاری ئێستە کە چەو بەسەکانی بەخۆری دەربڕینی دا ئەگێڕێتەوە. ئەوە هەوڵ ئەدات کە دەستکەوتێک و تێپەڕکردنێک بەدەست بێنێت. ئەگەرچی ئەوەندەی تاقە مووەکی سەریش بێت[3]

بە گۆشە بگەینەوە. ئەگەر بڕوین، ئەو کارە هەڵبەستییەکانی پێویستە تیەنەمابیەکی ئەوتۆی تێدا بێت کە جیاواز بێت لە هی پێشوو، بەو بەهی کەسانی ترەوە. واتە پێویستە دووربێ لە لاسایی کردنەوەو خوێنەوەو دووبارەکردنەوەی کۆتوپێ یا نیوە کۆتوپێ. تێڕەدا گرنگی تاقیکاری (ئەزموونکاری)مان بۆ دەرئەکەوێت. چونکە ئەزموون دووبارەکردنەوە. خۆی بەخۆیدا. هەوڵدانە بۆ تێپەڕکردن و گەشەکردن و داهێنان و گۆڕانکاری.

من وەک گەڕانەوەیەک بۆ ئەدەبی کلاسیک لە شێوەیەکی ئەزموونکاریدا، هەڵبەستێکی مستەزاد بەگی کوردیم کرد بە پێنج خشتەکی

ـ ـتی پەنجەو لە ژمارە (٩٠٥)ی رۆژنامەی هاوکاریی خوشەویستدا ـ ـ کردەوە کە ئەو هەڵبەستەی کوردی لەسەر کێشی عەرووز بوو. ـ ـ ـێکی بەڕێز بە ناوی کاوە فیداوە لە ژمارە (٩٢٩)ی هەمان رۆژنامەدا ـ ـ ـی (پێنج خشتەکیەکەی ژێر لە تەرازووی عەرووزدا) وای بۆ چوو ـ ـ ـە رووی کەمتوانایی و نەشارەزاییمەوە لە کێشەکانی عەروزدا پەنام بۆ ـ ـی پەنجەبردوە. یان وەك من پەیم بەوە نەبرد بێ کە ئەو عەروزەو ئەم ـ ـ بە بەڵگەی ئەوەی زۆر خۆی ماندوو کردوە بە کێشانەی هەنگاو ـ ـ)ە کانەوە.

هەر چۆنێك بێت کارەکەی ئەو نووسەرە بەڕێزە شایانی سوپاسە. ـ ـکە ئەو وای زانیوە بۆیە وای نووسیوە. ئەم کارەی ئەویش لە کاری ـ ـ) نەچێت، ئەگەر پێکای ئەوا دوو پاداشتی ئەبێت. پاداشتی ـ ـ)وکەی و پاداشتی پێکانەکەشی. ئەگەر نەشی پێکا ئەوا پاداشتی ـ ـدەکەی هەر ئەبێت.

ـ ـیش لای خۆمەوە بە پێویستی ئەزانم روونی بکەمەوە کە ئەو برادەرە ـ ـ ـە نەکارەکەی من گەیشتوە. دیارە کە کێشەش پەیدابوو. پێویستە ـ ـگە ـ ـوەرهێنەرو وەك ئەڵێن (مەلموس)بێت. ئەگینا قسەی رووت ناچێتە ـ ـگیرنەوە. روونکردنەوەکەشم لەم دوو خاڵەدا ئەبێت:

- من زانیومە هەڵبەستەکەی کوردی لەسەر کێشی عەروزەو ئەوەکەی ـ ـ ـ نەسەرکێشی پەنجەیە، بە بەڵگەی ئەوەی هەر دوو رۆژ دوای ـ ـکردنەوەی پینجخشتەکیەکە، مامۆستا دڵشاد مەریوانی ویستی لەو ـ ـیەوە پرسیارێکم لێبکات. منیش نەم هێشت پرسیارەکەی تەواو ـ ـکات. پێم وت من بە کێشی پەنجە عەروزەکەی کوردیم کردوە بە پێنج خشتەکی وەك تاقیکردنەوەیەك ئەم راستیەم بۆ مامۆستا عەبدوڵا ئاگرینیش هەر بەو جۆرە درکان.

ـ ـلێرەدا هەندێك لەو بارەیەوە بدوێین و بزانین ئەو کارەی من گونجاوو ـ ـروست بووە یان نا؟.

من دوای سەرنج دان و لێکوڵینەوە، گەیشتومەتە ئەو ئەنجامەی کە هەموو هەڵبەستێکی عەروزی عەرەبی بە ترازووی پەنجەی کوردیش نەکێشرێت و ئەشگونجێت کێشی عەروزو کێشی پەنجەی کوردی لە هەڵبەستێکی کوردیدا تێکەڵاو کرێت بێ ئەوەی موسیقای هەڵبەستەکە ـ ـێك بچێت، بەڵام پیچەوانەی ئەم بۆ چوونە راست دەر ناچێت، واتا هەموو هەڵبەستێکی پەنجەی کوردی بەترازووی عەروزی عەرەبی نایەتە کێش.

بۆ زیاتر روونکردنەوە. دوو نموونە لە هەڵبەستی مامۆستا گوران(٤) ئەهێنینەوەو لەسەری ئەڕۆین:

نموونەی یەکەم:

ئەوا دیسان لەگۆشەی نادیاری
دڵم هەستا زرەی زەنگی فگاری

نموونەی دووەم:

ئەڕۆیشتم بە ئەسپایی کش و مات
لاشە سست و دڵ کەیلی تاسەو ئاوات

ئنجا سەرنجی ئەم خاڵانە ئەدەین:

ا - نموونەی یەکەم بە ترازووی عەروز ئەکێشین. ئەبینین بریتیە لە کێشی هەزەجی شەش برگەیی مەحزوف:

مفاعیلن مفاعیلن فعولن
ب - - - ب - - - ب - -
مفاعیلن مفاعیلن فعولن
ب - - - ب - - - ب - -

بە ترازووی پەنجەش بریتییە لە کێشی یازدە برگەیی.

ب - نموونەی دووەم بە ترازووی پەنجە ئەکێشین. ئەبینین ئەمیش هەر بریتیە لە کێشی یازدە برگە. بەڵام ئەگەر بە ترازووی عەروز بیکێشین ئەبینین بریتی نیە لەکێشی هەزەجی شەش هەنگاویی مەحزوف، واتا بریتی نیە لە:

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

بەڵکو بریتییە لە:

مفاعیلن مفاعیلن فعلن
ب - - - ب - - - ب ب -
فاعلاتو مستفعلن مفعولن
- ب - ب - - ب - - - -

کە ئەمە هیچ کێشێکی عەروزی بەسەردا ناسەپێت.

ئیتر بەو جۆرە ئەبینین هەر هەڵبەستێکی عەروزی، ئەگەر بریتی بوو لە هەشت برگە، ئەوە بەکێشی پەنجەش ئەبێتە هەشت برگەیی، یا ئەگەر بریتی بوو لە دە برگە، ئەوا ئەبێتە دە برگەیی و شانزە بە شانزەیی و... هتد. بەلام هەڵبەستە پەنجەیەکانی کوردی نابن بەو دەریایانەی هەڵبەستە

عەروزییەکان دروستیان ئەکەن ئەگەرچی ژمارەی برگە کانیشیان ئەوەندەی یەك بن . وەك لە نموونە هەڵبەستی دووەمی سەرەوەدا پیشانمان دا .

تا ئێرە کارەکەمان ئاساییەو رەنگە ئەمە لەلای زۆر کەس ئاشکرا بێت . ئیستا دینە سەر ئاوازو سازی هەڵبەست‌و کێشیان کە ئەمەیان گرنگەو بزانین بە تێکەڵاو کردنی عەروز لەگەڵ پەنجەدا موسیقای هەڵبەستی تێك ئەچێت یان نا ، وە بۆچی ؟ باسەرنجێکی ئەم خاڵانەش بدەین :

أ – نموونەی یەکەمی ئەو هەڵبەستەی سەرەوە کە لەسەر کێشی عەروزە ، پیشانی ئەدات کە بە جۆرێکی گشتی ئەبێ لە ژێر هەنگاوی مفاعیلن‌دا هەر مفاعیلن بێت‌و لەژێر فعولن‌دا هەر فعولن بێت . جگە لە هەندێك ئاڵوگۆڕی وەك زەحاف‌و عِلە . کە ئەوانیش لە دەربڕینی دەنگ‌دا هەر ئەچنەوە سەر ئەو هەنگاوانە . ئەمە هەموو سەرجەمی هەڵبەستەکە پێویستە وابێ.
ب – نموونەی دووەمی ئەو هەڵبەستەی سەرەوە کە لەسەر کێشی پەنجەیە ، پیشانی ئەدات کە مەرج نیە لەژێر هەنگاوی مفاعیلن‌دا هەر مفاعیلن بێت . یان لەژێر هەنگاوی فعولن‌دا

هەر فعولن بێت . بەڵکو ئەشێ جارێك لەژێر مفاعیلن دا فاعلاتو بێت ،جارێکیش مستفعلن بێت ، وەك لەو نموونەیەدا هاتووەیان هەرهەنگاوێکی توی چواربرگەیی بێت . هەر وەها لەژێر فعلن دا مفعولن یان هەر هەنگاوێکی تری سێ برگەیی . ئیتر بەو جۆرە، تێکەڵ کردنی‌جۆرەکانی هەنگاو ، دروستە ، بە مەرجێك ژمارەی برگەکانیان ئەوەندەی یەك بن . ئەی کەواتە بۆچی بەپێی کێشی عەروز تێکەڵ کردنی هەنگاوەکان ئەبێنە هۆی لەنگی‌و ناسازی ، کەچی بەپێی کێشی پەنجە وا نیە ؟ .

هۆی ئەوە ، ئەوەیە کە کێشی عەروز لە نەژادا لەسەر هەڵبەستی عەرەبی دانراوەو سروشتی ئەو زمانەش وای پێویست کردوە . بەڵام کێشی پەنجە لەسەر هەڵبەستی کوردی دانراوە ، یان بڵێین هەڵبەستی کوردی لەسەر کێشی پەنجە وتراوە ، چونکە سروشتی زمانی کوردی پێویستە بەو بنەما عەروزییانە نەکردوە ، بەڵکو تەنیا ژمارەی برگە لە هەنگاوەکاندا بەس بووە بۆ رەوانیی هەڵبەست . چونکە لەراستی‌دا هەر زمانێك سروشتێك و تایبەتمەندێتییەکی خۆی هەیە کە ئەبێتە هۆی جیاوازیی سازو ئاوازی نێوان نەتەوە زمان جیاوازەکان .

هەر لەبەر ئەم هۆیەش ئەبینین موسیقای تورکی لەفارسی جیاوازە، ئینگلیزی لە ئەڵمانی‌و ئسپانی لە فەرەنسی‌و عەرەبی لەکوردی‌و روسی لەچینی و . . . هتد جیاوازن .

کەواتە لە هەڵبەستی کوردی‌دا کێش و هەواو سازو ئاواز لەناو برگە درێژو برگە کورتەکان دا نیە کە هەنگاوەکان پێك دەهێنن ، بەڵکو لەناو سەرجەمی هەنگاوەکان خۆیاندا واتا ترپە (ایقاع) دەور ئەبینێ رەچاو نەکردنی ژمارەی برگەی درێژو ژمارەی برگەی کورت نابێتە هۆی شێواندنی کێش لە هەڵبەستی کوردی دا .

بۆیە ئەبینین لە هەنگاوێکی چواربرگەییدا ، بۆ نموونە ، سێ برگەی درێژ هەیە کە چی لە هەنگاوەکەی ژێری‌دا هەر چوار برگەکە درێژ ن . وەك ئەم هەڵبەستەی گۆران :

بە فرمێسکی پەشیمانی
ب ـــ ب ـــ
ئەی زوهرەی ناز زوهرەی جوانی
ـــ ـــ ـــ ـــ ـــ ـــ

ئیتر بەو جۆرە برگەکانی هەڵبەست کێشی پەنجە هەر یەك لە ئاشێك ئەکەن ، کەچی هەڵبەستەکانیش لەنگ نین .
چونکە زمانە کوردییەکە ، زۆر بە پێزە لە رووی موسیقاوە .

یان بە دەربڕینێکی‌تر : کێشی برگەکان ئەوەندە بەپێز (مرن)ن کە بە ئاسانی درێژو کورت ئەکرێنەوە لەکاتی دەربڕینی دەنگ‌دا کە لە ئەنجامدا برگەی کورت‌و برگەی درێژ هاوشان ئەوەستنەوە لەتێکرای ماوەی دەربڕینی هەنگاو (تفعیلەکە)دا . بۆ زیاتر رۆشن کردنەوەی ئەم راستیە : هەنگاوی (ئەی زوهرەی ناز) بە رواڵەت لەهەنگاوی (بەفرمێسکی) درێژترە . بەڵام لەخویندنەوەدا . یان لەوتنی ئەو دوو هەنگاوەدا . بەپێ ئەوەی بە خۆمان بزانین . هەست ئەکرێت کە ئەوەندەی یەك (کاتیان ئەوێت) .

ئنجا ئیتر یان (ئەی زوهرەی ناز)ەکە کورت ئەکرێتەوە یان (بە فرمێسکی)یەکە درێژ ئەکرێتەوە بە پێی پێویستی فۆنەتیك . وەك وتمان ئەم کورت کردنەوەو درێژکردنەوەیە لەتێکرای هەنگاوەکەدا ئەبێت . نەك لە

ـگەکاندا بەتەنیا ، چونکە بە تەنیا هەمیشە بڕگەی (ئەی) لە بڕگەی (بە) ـیترە .

ـە ئەوی راستی بێ ئەم دیاردەیە پیویستی بە زیاتر لەسەر رۆیشتن‌و ـیکردنەوە هەیە لەلایەن شارەزایانی زانستی دەنگەوە . من تەنیا بە ـی من‌و بیرکردنەوەی خۆم گەیشتمە ئەم ئەنجامە ، هیوادارم شارەزایان ـیتری لەسەربڕۆن‌و زیاتر روونی بکەنەوە .

جگە لەوە ، هەر لەبارەی بەپێزیی زمانی کوردییەوە ، زۆر وشە هەن ـە ئەتوانرێت بە یەك بڕگە ، یان بە دوو بڕگە بوترێت بە پێی پیویست ، ـەك : (سەوز ، کەسك) زۆر وشەش هەن کە ئەتوانرێت بە دوو بڕگە یان ـسێ بڕگە بوترێت ، وەك ، (فرمێسك ، بێ‌کللك) .

ئێستا بۆمان دەرکەوت کە لە هەڵبەستی کوردی‌دا گرنگ ژمارەی ـگەکانە لە هەنگاوەکان‌دا بێ گوێ‌دانە درێژی‌و کورتی بڕگەکان چونکە لە ـخوێندنەوەو لەووتنی هەنگاوەکاندا ئەو درێژی‌و کورتیە چارەسەر ـەکرێت ، بە هۆی بەپێزیی زمانەکەوە . وتا مفاعلین‌و فاعلاتوو ـمستعلن‌و .. هتد وەکو یەکیان لێ دێتەوە لە ئەنجام‌دا وەك نموونەی ـەووەمی هونراوەکەی سەرەوە . وەك هەزاران هەڵبەستی تری کێش پەنجە . ـکەواتە ئەتوانرێت هەڵبەستێکی کوردی لەسەر کێشی عەروز بکرێت بە ـپێچ خشتەکی لەسەرکێشی پەنجە چونکە کە هەستیار بۆی هەبێت . بە ـپێی کێشی پەنجە ، بەرامبەر ، بۆنموونە ، مفاعلین : فاعلاتن ، ـمفعولاتو ، مەفعەلاتو ، مفاعیلو مستفعلن ، هتد بڵێت‌و لە ئەنجامیش‌دا ـهەموویان یەك سان بوەستێنەوە ئیتر بۆچی ئەبێ نەتوانیت ئەو پێنج ـخشتەکیە بڵێت بەو جۆرە ؟ ! خۆ ئەوکارەش لەو سنوورە تێپەڕ ناکات .. ـکەواتە پینج خشتەکیەکەی منیش لەسەر هەڵبەستەکەی کوردی (ئەمان ـمرنە عیلاجی) راستەو دروستەو ئاسمان‌وڕیسمانیان بەین نیەو لەگەڵ زەوق‌و ـمێرحی کوردەواری‌دا ئەگونجێت ، مەگەر موچرکی بێ لەزەتی‌و بێ زەوق ـهەستیدەمانەدا بێنێت کە «گڵی دوور بە دەرمان ئەزانن ! !» ومیزاجی ـکوردەوارییان تێکچوە !

منیش ئەڵێم راستە لە هەڵبەستێکی عەرەبی دا کاری وا رەت ـەکرێتەوە . بەڵام لە هەڵبەستی کوردی‌دا رەت ناکرێتەوە . خۆم من ـهەڵبەستم بە عەرەبی نەوتوە ، ئیتر بۆچی ئەبێ بە ترازووی عەروز مامەڵەم ـلەگەڵدا بکرێت ، با هەڵبەستەکەی کوردیش بەکێشی عەروز وترا بێت . ـهەڵبەستەکەی کوردی کێشی پەنجەی کوردیش هەر ئەیگرێتە خۆی‌و پێ‌ی ئەڵێت کێشی (١٦) بڕگەیی .

لەراستیش دا هەر زمانێك‌و هەر نەتەوەیەك پێناسەیەك‌و ترازوویەکیان هەیە بو هەڵبەست کە ئەشێ جیاواز بێت لەهی نەتەوەکانی تر . بۆ نموونە : یونانیەکان پیناسەیەکی سەیرو ئەندێشە ئامێزیان هەیە بۆ هەڵبەست‌و ئەڵێن : «هەڵبەست عەرەبانەیەکە دوو ئەسپی رازاوە رای‌ئەکێشێت ، ئەندیشەو هەست ، پیاوێکی دانا لی‌ی ئەخوڕێت کە ژیریتیە ، ئەم عەرەبانەیەش بەسەر هەوردا ئەڕوات»[٥] هەرووەها ، بۆ نموونە ، عەرەب‌و کورد ، گرنگی بەلایەنی ساز (موسیقا) ئەدەن (کێش‌و سەروا بەڵام یونان گرنگی بە ئەندیشەو سۆزو ژیریتی ئەدەن وەك یەك ، لایەنی سازیان بەتەواوەتی پشت‌گوێ خستوە .[٦]

٢ لەم خاڵەدا ئەگەڕێینەوە سەر بەڵگەی باوەڕهێنەری دووەم . بەڵام جارێ ئەمەوێ بڵێم کە ئەگەر فێر بوونی بنەما گشتییەکانی عەروز ، لەسەر دەمێك‌دا ، وانەیەکی گران بووبێت ، ئەوا ئێستا بە هۆی ئەوەوە کە بڕگەی کورت‌و درێژ ، بۆتە جێگری سەبەب‌و وەتە دو تێکرا کێشانی هەنگاوەکان ، ئیتر فێربوونی عەروز کارێکی ئەوەندە گران نیە ، بەڵکو ئێستا ئەتوانین بڵێ‌ین بنەما سەرەکیەکانی عەروز بریتیە لەم رستەیە : (دیاری کردنی شوێنی بزوان‌و نەبزوان لە وشەدا) ئیتر هەر چی تر وتراوە ئەوە تەواو کەری ئەم رستەیەیە .

لەم بارەیەوە دوکتور ممدوح حقی ، مامۆستای عەروزو ئەدەب لە کولێجی زانستی دمشق ئەڵیت : (خاوەنی سروشتێکی موسیقی پێویستی بە خوێندنی عەروز نیە)[٧] . کەواتە کێشەکە ئەوەندە گەورە نیە وەك ئەم برادەرە : ع . ب (کاوە فیدا) ئەیەوێت لامانی گەورەکات ! ! . سەفیەدینی حلیش هەموو دەریاکانی عەروزی لەنیو لاپەڕەدا کۆ کردۆتەوە .[٨]

لەبەر ئەوە ، لەبارەی بەڵگەی دووەمەوە ، من بەم نموونە هونراوە عەروز یانەی خۆم ئەڵێم وەڵامی ئەو برادەرە بدەنەوە . وەك بەڵگەیەکی باوەڕهێنەر :

یەکەم : دوو بەیت لەهەڵبەستی (دایك) :

لە دایك‌دا چ خاوێنەو چ پیرۆز
دەمی کاتی بە قوربان‌و دەمی سۆز
پەڕو باڵی بە با داوی لەپێناو

سرەوتێکی جگەر گۆشەی بە جێ ماو
مفاعیلن مفاعیلن فعولان
ب -- ب --- ب --

دووەم : پارچەیەك لە هەڵبە ستی : (جەژنی سی ساڵەی خۆشەویستی) :

شاپەڕی شێوەی مناڵیم . وەی نموونەی شۆخی کوردی
پەیکەرێکی خامە ڕێژی هەستەکانم بۆ نەکردی ؟
ئەی لەئەنجاما بەسەر دەستی منا بۆ رانەبوردی ؟
تا بڵێم ئۆخەی ئەشێلێ پەنجەکانم وا بەوردی
رەنجی فەرهادم بە با چوو . نارەوا بەدکارێ بردی !
رەنجی فەرهادم بەبا چوو . هەی دڵی گێل بۆ نەمردی ؟

فاعلاتن × ٤
- ب -- × ٤

سێیەم : پارچەیەك لە هەڵبەستی : (تالآوی ژوان) :

ئەبێ هۆ چی بێ ! نموونەی بەرزی
بەڵێن پەروەری . نازەنینەکەم
ئەم جارە نەهات ! ؟
چ کارە ساتێ ئەشێ رووی دابێ
لە دەورو بەری . بێ بەمایە خەم
ناچارە نەهات !

ئەمەیان لەسەر بنەمای برگەی کورتو درێژ هاتووە بەم جۆرە : (ب - ب --) ، (ب ---) ، (ب -- ب -) . (- ب - ب -) . (-- ب ب -) . کە هەموو هەڵبەستەکە بەو جۆرەیە .

هەر بەم بۆنەیەوە ، ئەمەوێ ئەم هەڵە عەروزییانە بۆ برادەری رەخنەگر راستبکەمەوە کە لەوتارەکەی هاوکاریی ناوبراودا تووشیان هاتووە . ئەویش کێشانەی هەندێك لە هەنگاوەکانی پێنج خشتەکیە کە بوو کە بەهەڵە کێشابوونی ! ! من لێرەدا راستەکانی لەپاڵ دا ئەنووسم :

هەنگاوەکان	کێشانە هەڵەکان	راستکردنەوەکانیان
ئەوەندە مەس	مفاعیلن	مستفعلن
سەر ژماری	مفاعیلن	فاعلاتو
ری دەرروونی	مفاعیلن	فعلاتن
لەدنیادا	فاعلاتو	مفاعیلن
شکو دارە	مفاعیلن	مفاعیلو ٭

لە کۆتاییدا ئەمەوێ ئەو راستیەش بدرکێنم کە هەر چەندە کێشی پەنجە لەرووی موسیقاوە لەگەڵ زمانو هەڵبەستی کوردیدا گونجاوە . بەڵام کێشی عەروز . یان رەچاوکردنی برگەی کورتو برگەی درێژ . پیشەکارییەکی زیاتری تێدایەو رازاندنەوەیەکی زیاتر ئەدات بە هەڵبەست .

لەبارەی یەکێتیی باسەوە . کەبرادەری رەخنەگر پەنجەیەکی بۆ درێژ کردبوو لە وتارەکەیدا . بە پێویستی نازانم لەو بارەیەوە شتێك بڵێم . چونکە ئەو یەکێتیباسە لەپێنج خشتەکیەکەدا هەیەو خوێنەرەوە بە ئاسانی هەستی پێ ئەکات .

پەراوێزەکان :

١ – بو شیعرو شاعیر . من هەڵبەستو هەستیار بەراست ئەزانم . لە وتارێکی تایبەتیدا . بەدرێژی لەم بارەیەوە ئەدوێم .
٢ – ویکون التجاوز – ل٩
٣ – هەمان سەرچاوە – ل ١٠ . ١١
٤ – لەم وتارەدا هەموو نموونەکان لەهەڵبەستی گوران ئەهێنمەوە ، چونکە ئەو شارەزاو هەستیاری هەردوو کێشەکە بووە .
٥ – العروض الواضح – ل ١٤
٦ هەمان سەرچاوە – ل ١٤
٧ – هەمان سەرچاوە – ل ٥
٨ – المنجد – ل ٣٨٩

ئەم سەرچاوانە سوودیان لێوەرگیراوە :

١ – احمد هەردی – کێش لە شیعری کوردیدا – گوڤاری برایەتی (١٠) ساڵی ١٩٧١
٢ – محمد الجزائري – ویکون التجاوز – منشورات وزارة الأعلام العراقیة – دار الحریة للطباعة والنشر ١٩٧٤
٣ – د . ممدوح حقي – العروض الواضح – دار الیقضة العربیة – بیروت ١٩٦٤
٤ – دیوانی گۆران – چاپخانەی کۆری زانیاری عیراق ١٩٨٠
٥ – عبد الرزاق بیمار عەروز لەهەڵبەستی کوردیدا – گۆڤاری رۆشنبیری نوێ (١١٣) ساڵی ١٩٨٧ .